Immanuel Kant

Kant şi-a început cariera ca lector de ştiinţe şi matematici, iar scrierile sale compară genul de cunoştinţe dobândite prin acestea cu cele dobândite prin intermediul filosofiei pure.

Immanuel Kant s-a născut în 1724 la Königsberg, Prusia de Est. Tatăl său era un luteran convins care prin relaţiile sale religioase a reuşit să-i ofere fiului său o anumită educaţie. În 1740 Kant a fost înscris la Universitatea din Königsberg ca student la teologie, dar, cu toate că a şi predicat, interesul său real se îndrepta spre matematică şi fizică. A studiat lucrările lui Newton şi în anul 1744 a scris prima sa carte, un tratat despre energia cinetică. După decesul tatălui său a trebuit să înceapă să câştige bani pentru a trăi, şi timp de nouă ani a devenit profesor particular la mai multe familii.

Cariera academică

În anul 1755 a reuşit să obţină diploma de absolvire şi a primit postul de conferenţiar la Universitate. Cu toate că preda mai ales matematică şi fizică şi scria lucrări despre natura curenţilor de aer, cutremure şi teoria generală a cerului, în următorii 15 ani sfera sa de interes s-a lărgit extrem de mult, incluzând printre altele şi domenii ca logica, metafizica, morala filosofică, geografia fizică, teoria fortificaţiilor şi chiar pe cea a artificiilor.

Având în vedere natura densă şi schematică a scrierilor filosofice ale lui Kant, este poate surprinzător faptul că era un conferenţiar extrem de popular, spiritual şi gata oricând să dea exemple pentru a-şi susţine argumentaţia. Cu toate că i se oferiseră posturi de profesor în alte locuri, afecţiunea sa pentru Königsberg era atât de mare încât a preferat să rămână pe loc, ca simplu conferenţiar, de-a lungul acestei perioade de timp.

Mary Evans Picture Library

Immanuel Kant, după o miniatură germană din 1789 şi (jos) casa lui Kant din oraşul prusac Königsberg.

Getty Images

Opoziţia faţă de Leibniz

În perioada anilor 1760, a fost un admirator declarat al lui Newton şi a găsit numeroase teorii valoroase şi în lucrările lui Jean-Jacques Rousseau. Tot în aceeaşi perioadă el a început să-l critice pe Leibniz, rivalul lui Newton – cel puţin în domeniul calculului matematic. Atacul asupra lui Leibniz era focalizat spre ceea ce gânditorul considera a fi raţionalismul şi abstractul extrem al sistemului conceput de Leibniz. El nu accepta poziţia raţionalistă care susţinea că filosofia ar trebui să urmeze modelele matematice şi doar să elaboreze o serie de concluzii bazate pe premise evidente şi pe axiome.

Argumentul lui Kant era acela că filosofia nu poate începe pur şi simplu printr-o serie de definiţii şi de reguli pentru a vedea apoi unde vor duce acestea, deoarece aşa s-ar crea la un cerc vicios. Filosofia începe cu conceptele care

Mary Evans Picture Library

O caricatură germană reprezentându-l pe Kant. Kant era renumit pentru rutina cotidiană fixă în care-şi ducea viaţa, concentrat doar asupra şirului gândurilor sale, neacordând prea multă atenţie lumii înconjurătoare.

sunt deja cunoscute, iar sarcina acesteia este, în schimb, de a le analiza şi de a le clarifica. Kant datora o parte din aceste idei filosofului scoţian David Hume. Cercetările acestuia asupra modalităţilor de gândire care leagă cauza de efect îl treziseră pe Kant din ceea ce numea "toropeala sa dogmatică".

În 1770, Kant a fost, în cele din urmă, numit profesor de logică şi metafizică la Königsberg şi, chiar dacă în 11 ani după "Disertaţia inaugurală" gânditorul nu mai publicase nimic altceva, sâmburele marilor sale creaţii erau deja prezente în aceasta. Lucrările lui, cele trei *Critici*, au schimbat cursul filosofiei. Ele erau extrem de diferite de prelegerile sale şi poate că greşeala – dacă poate fi numită aşa – constă în modul de concepere a manualelor universitare din acele vremuri.

Critica raţiunii pure

Prima dintre marile sale cărţi, *Critica raţiunii pure*, a apărut în anul 1781. Se dorea o încercare de a înlocui modul de a gândi despre realitate, iar principalul subiect al criticii este crezul lui Leibniz care considera că gândirea pură putea ajunge la adevărurile care priveau unele entităţi, cum ar fi Dumnezeu, nemurire şi natura voinţei libere. Kant afirmă că nu putem niciodată experimenta direct asemenea lucruri, mintea noastră nu are forma corectă pentru aceasta.

El face o distincţie între "necesitate" şi "sintetic" care poate fi observată din următoarele. Când spunem că toate "corpurile materiale ocupă un anumit spaţiu", acesta este un adevăr necesar şi analitic deoarece ideea de "corp" cuprinde în ea şi ideea unei anumite dimensiuni – adică, face parte din definiţie. Astfel, această afirmaţie nu ne spune nimic nou despre lume. Dar afirmaţia că "toate corpurile sunt grele" este una de natură sintetică deoarece greutatea (astăzi i-am spune mai degrabă "masa") nu face parte integrantă din definiţia originală.

Matematica şi fizica au evoluat din propriile lor enunţuri necesare şi analitice spre enunţurile sintetice care ne spun câte ceva despre lume. La fel ca şi în cazul diferitelor tipuri de filosofie, judecăţile necesare ale ştiinţei şi matematicii – conceptele fundamentale – sunt ceea ce se cheamă "a priori" ("anterioare"): acestea ne sunt date, fac parte din ceea ce suntem şi nu le dobândim din propria noastră experienţă asupra lumii. Din contră, le impunem într-o lume care este proiecţia modurilor noastre de gândire fundamentale.

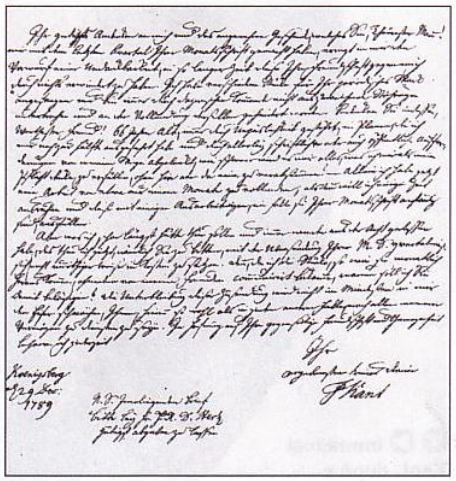

Getty Images

O scrisoare a lui Kant, datată 1789, aflată acum la British Library din Londra.

A doua şi a treia *Critică*

În *Critica raţiunii practice* (1788), Kant a încercat să facă o analiză similară în domeniul eticii şi a concluzionat că nu există o lege fundamentală a eticii, care să stea la baza acesteia. Legea morală, la fel ca principiile "a priori" ale matematicii şi fizicii, este una impusă lumii. Enunţul principiului lui Kant conform căruia gândirea ar trebui să impună comportamentul este cunoscut ca "imperativul categoric": "Acţionează întotdeauna conform maximei prin care în acelaşi timp să-ţi doreşti ca ceea ce faci să devină o lege universală."

În 1793 a apărut *Critica puterii de judecată estetice şi teleologice*. Termenul de "teleologie" provine din cuvântul grec teleos, un scop sau un ţel. Argumentaţia lui Kant se referă la aceea că după ce cineva a studiat explicaţiile mecaniciste şi a văzut că ele nu sunt adevărate pentru funcţionarea organismelor, acesta poate fi tentat să găsească explicaţii teleologice: inima pompează sângele în corp pentru ca restul corpului să poată ajuta inima în scopul ei, oferindu-i acesteia hrană şi oxigen. Ideea scopului în natură pare să conducă la ideea unui creator supranatural, Dumnezeu. Dar, conform celor afirmate de Kant în primele sale Critici, cunoaşterea lui Dumnezeu este imposibilă. Kant concluzionează că limbajul teleologic nu poate fi evitat, face parte din firea noastră, dar nu poate fi justificat. El trebuie tratat, pur şi simplu, ca şi când am spune "ce-ar fi dacă".

Kant a continuat să lucreze până la moartea sa, survenită în 1804, dar documentele rezultate nu constituie decât o serie de note fragmentare.

Getty Images

Filosoful şi istoricul scoţian David Hume (1711-76) într-o litografie realizată de Villain. Kant spunea că citirea lucrărilor lui Hume a reprezentat cauza "trezirii sale din toropeala dogmatică".

Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716), matematician, filosof şi istoric. Kant nu era de acord cu viziunea filosofică raţionalistă a lui Leibniz deoarece, după cum argumenta el, aceasta nu putea genera noi adevăruri filosofice.

Getty Images